

Якубенко В.Д.,
доктор економічних наук, професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Пачева Н.О.,
аспірант ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

«ТРИАДА СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ»

Дослідження сутності категорії «соціального капіталу» є досить складним процесом, так як існує дуже багато тверджень даного поняття та відсутня єдина думка відносно його природи, оскільки «соціальний капітал» є складним і неоднозначним. Зміст цієї категорії більшість економістів, соціологів, політологів розкривали з точки зору своєї галузі знань, хоча і тісно пов'язували її з економічним розвитком регіону чи країни в цілому. Людина є основою гуманістичної ідеї, яку містить в собі концепція соціального капіталу.

Світовий банк визначення соціального капіталу формулює так: «соціальний капітал означає мережі контактів і взаємини між людьми, що сприяють довірі і формують якість і кількість соціальних взаємодій у суспільстві» [2].

Як зазначає Дж. Коулмен, соціальний капітал – продуктивний, він спрощує певні дії акторів і сприяє здобутку намічених цілей, досягти яких при його відсутності неможливо [1, с. 123].

Навідміну від Дж.Коулмена, який визнавав зв'язки важливими як для еліти так і для малозабезпечених осіб та колективів, П. Бурд'є постійно стверджував, що привілейовані особи підтримують свій стан завдяки власним зв'язкам серед таких же привілейованих осіб. На його думку, соціальний капітал – це ніщо інше, як просто мережа групових зв'язків. А на думку багатьох соціологів рівень соціального капіталу можливо визначити через інституційну характеристику мереж та ступінь включеності в ті чи інші мережі.

П. Бурд'є вважає, що соціальний капітал на відміну від інших форм найбільше пов'язаний з іншими формами капіталу. Він ідентифікує такі основні форми капіталу: економічний, культурний, соціальний і символічний. Якщо використовувати соціальний капітал можливо отримати прямий доступ до

економічних ресурсів, але в той самий час щоб отримати соціальний капітал необхідні певні вкладення економічних, культурних і символічних ресурсів.

Надихнувшись роботами Дж.Коулмена відносно соціального капіталу Роберт Патнем зосередився на значенні громадських співтовариств та асоціацій, а головний його висновок полягає в тому, що володіння соціальним капіталом відіграє велику роль в добробуті людей.

Роберт Патнем визначає соціальний капітал через «характеристики соціального життя – мережі, норми і довіра, - що спонукають учасників до більш ефективної спільної дії для досягнення спільних цілей» [3; с. 66].

У роботі «Створення працюючої демократії» Р. Патнем доводить до читача виняткову ефективність роботи регіональних органів влади та управління в нинішній Італії наявністю щільної «мережі громадянської активності», утвореною різноманітними «цивільними об'єднаннями». «Чим більш густі мережі такого роду є в суспільстві, тим більше підстав сподіватися, що члени цього товариства зуміють разом працювати для загального блага. ... Соціальний капітал, втілений в горизонтальних мережах громадянської активності, швидше зміцнює державу і економіку, а не навпаки. Міцне суспільство - міцна економіка; міцне суспільство - міцна держава».

У працях Р. Патнема використовувалася трьох факторна модель соціального капіталу (тріада):

- норми взаємності;
- довіра;
- соціальні мережі.

Він виміряє соціальний капітал за допомогою індивідуальних індикаторів (інтенсивність і сила контактів, членство в об'єднаннях, електоральна активність, відчуття безпеки, довіра).

Структурні елементи соціального капіталу (тріада): соціальні мережі, норми та довіра існують в різних економічних, політичних, правових, культурологічних умовах.

Норми. Більшість вчених вважають норми первинним елементом соціального капіталу. «Коли існує норма, причому ефективна, вона створює міцну, хоча часом і тендітну форму соціального капіталу. Наприклад, ефективні норми, які приймаються

для боротьби із злочинністю, дозволяють людям, навіть літнім, вільно ходити вночі по місту чи залишати свій будинок, не побоюючись за своє майно» [5].

Людина, яка дотримується релігійних та культурних норм, що визначають певний порядок взаємодії з іншими людьми досить часто призводить до виникнення соціального капіталу. Ці норми утворюються в суспільстві і передаються поколіннями через виховання і систему освіти.

Довіра. Довіра є важливою характеристикою стану суспільства та при відсутності довіри неможливий нормальний розвиток нації, економіки, не можливе збільшення соціального капіталу та ефективного державного управління. Низький рівень довіри призводить до сприйняття соціальних взаємодій як досить небезпечних, а також втрати відчуття надійності в суспільстві або просторі.

Френсіс Фукуяма прирівнює довіру до соціального капіталу, «довіра - це виникаючі у членів суспільства очікування того, що інші його члени будуть поводитися більш-менш передбачувано, чесно і з увагою до потреб оточуючих, у згоді з деякими громадськими нормами» [6, с. 52].

Соціальні мережі. Маючи мережу соціальних зв'язків економічні агенти «належать» до певної соціальної групи і користуються певними привілеями які може надати дана соціальна група. Ці привілеї заключаються в наступному: взаємодопомога (надавши якусь послугу, актор (агент) буде чекати на допомогу у відповідь).

Соціальні мережі (знайомства, зв'язки) надають людям широкий вибір можливостей, що призводять до покращення матеріального становища (підвищення по кар'єрній драбині). Вони є основою повсякдення.

Соціальні мережі Р. Патнем визначає як міжособистісне спілкування, або громадянське зобов'язання [4].

Якщо соціальні зв'язки є корисними для соціальних мереж тоді вони стають елементом соціального капіталу.

Деякі дослідники виділяють не три, а чотири елементи соціального капіталу, саме: соціальні мережі, загальні норми, цінності та довіра.

Розбіжності у визначеннях терміну «соціальний капітал» та у його структурі пояснюється тим, що вчені, які займалися дослідженням даної проблеми працювали в різних теоретичних напрямках.

Отже, соціальний капітал складається із зв'язків між людьми і включає соціальні мережі, відповідні норми та довіру. Він виражається у відносинах, тоді як інші форми капіталу – в суб'єктах і об'єктах.

Не дивлячись на різне трактування терміну «соціальний капітал» майже всі вчені схиляються до думки, що ключова роль даного капіталу полягає в тому що він сприяє зміцненню довіри між учасниками, а також, що він є одним із факторів ефективного розвитку економіки, організації, соціальної групи і т.д.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коулман, Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // *Обществ. науки и современность*. – 2001. – № 3. – С. 122-139.
2. На пороге XXI века. Доклад о мировом развитии 1999-2000 года. М.: Весь мир; Всемирный банк, 2000. – С. 16.
3. Putnem, R. Who Killed Civic America? / R. Putnem // *Prospect*. – 1996. – March. – P. 66.
4. Putnam R.D. *Bowling Alone. The collapse and revival of American community*. – New York: Simon and Shuster, 2000. – 541 p.
5. Рожков Г.В. Генезис инновационной экономики в России / Под ред. С. Г. Ерошенкова. – М.: МАКС Пресс, 2009. – 888 с.
6. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф.Фукуяма; пер. с англ. Д. Павловой. – Москва: Аст: Ермак, 2004. – 730 с.